

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata

MARTUS BETTINA SZANDRA – URBÁNNÉ MEZŐ JÚLIA

Az Amerikai Egyesült Államok foglalkoztatottsági szintjének csökkenése a 2008-as gazdasági válságot követően a fiatalokat is érintette. A teljes foglalkoztatás visszaesése és az ifjúsági munkanélküliség növekedése egyaránt rendkívül széles méreteket ölt: egyre több ember veszti el az állását és egyre nehezebben talál magának újat. A gazdaságokban strukturális változások mennek végbe, amelyekkel sok esetben a fiataloknak fokozottan szembesülniük kell az álláskeresés során. A cikk célja a 2008-as gazdasági válsághoz kapcsolódóan a munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség jelenségének szintetizálása, a kettő kapcsolatának bemutatása az Amerikai Egyesült Államok példáján. A két jelenség bemutatására a szerzők szakirodalmi és statisztikai adatokat használtak. Az eredmények szerint a munkahelyteremtés nélküli növekedés a fiatalokat is érinti, és a két jelenség okai között jelentős mértékű átfedés található. Ezért a szerzők úgy gondolják, hogy az egyik jelenség kezelése vélhetően a másikra is jó hatással lesz.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: J21, J64.

Az Amerikai Egyesült Államok nincs könnyű helyzetben. Mint a világ egyik legnagyobb gazdasági szereplője és mint a lehetőségek országa komoly problémával áll szemben. A 2007–2008-as gazdasági válság során ugyanis munkahelyek millióit veszítette el. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a 2001-es válság után hasonló eset történt, azonban a foglalkoztatottság szintje azóta sem érte el az ezredforduló szintjét: 2000-ben 68,98 százalékos foglalkoztatási ráta volt az USA-ban (FRED, 2016), amely egyben az elmúlt 30 év legmagasabb foglalkoztatottsági szintje is.

Martus Bettina Szandra, a Szegei Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának tudományos segédmunkatársa. E-mail cím: bettina.martus@eco.u-szeged.hu

Urbánné Mező Júlia, a Szegei Tudományegyetem Közgazdaságtani Doktori Iskola PhD-hallgatója. E-mail cím: mezo.julia@gmail.com

Bár a GDP folyamatosan növekszik az országban, a foglalkoztatottsági szint nem éri el a teljes foglalkoztatottságra vonatkozó elképzeléseket. A sikertelenség számos okra vezethető vissza, és további problémát generál a munkaerőpiacon az ifjúság helyzete. A munkahelyteremtés nélküli növekedés nagymértékben érinti a fiatalokat is, így a két problémát érdemes együtt is megvizsgálni. *Kutatásunk célja a munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség együttes elemzése, statisztikai adatok és szakirodalom alapján.* A cikkben először a munkahelyteremtés nélküli gazdasági növekedéssel foglalkozunk. A definíciók ismertetése után a jelenséggel együtt járó folyamatokat és a probléma kialakulásának okait mutatjuk be. Ezt követően a munkahelyteremtés nélküli növekedést meghatározó okokat részletezzük. A második részben az ifjúsági munkanélküliséget és annak jellemzőit mutatjuk be, külön kiemelve az Amerikai Egyesült Államok jellemzőit. Szakirodalmi áttekintés alapján a két vizsgált jelenség (a munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség növekedése) közös okait igyekszünk feltárni, majd statisztikai adatok segítségével szemléltetni az OECD országaiban jellemző gazdasági adatokat.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés

Az Amerikai Egyesült Államok a gazdasági növekedést tekintve jól teljesített a 2008-as gazdasági válságot követően. A növekedés folyamatos, azonban ez mégsem tekinthető egyértelműen pozitív folyamatnak, mert a foglalkoztatottság erős csökkenést mutatott a válság után. Ezt a jelenséget munkahelyteremtés nélküli növekedésnek hívjuk, és nem ez az első alkalom, hogy az USA-ban és a világ más részein szembesülünk a problémával. A következőkben a jelenség definíciója és jellemzői mellett kialakulásának okait is bemutatjuk.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés definíciója

A gazdasági növekedés nagyon fontos cél minden gazdaság számára. Már *Adam Smith* is foglalkozott a növekedés kérdéskörével, amit utána számos közgazdász különböző tényezőkkel magyarázott. A neoklasszikus iskola képviselője, *Solow* a növekedést a fizikai tőkéből, a népességből és a technikai haladásból vezette le (*Solow*, 1956). *Mankiw*, *Romer* és *Weil* [1992] a Solow-modellt a humán tőkével egészítették ki, valamint *Becker* [1964] és *Lucas* [1988] is a humán tőke, illetve a learning by

doing¹ szerepét hangsúlyozta. A technológiai változás is egyre nagyobb szerepet kap a különböző növekedési modellekben.

A növekedésre való törekvés azonban nem feltétlenül pozitív, hiszen a növekedésnek egyrészt több hátulütője, másrészt határa is van. A *Meadows* házaspár már 1972-ben felhívta a figyelmet, hogy a gazdasági növekedés hajszolása akár a *túllövés* problémáját is okozhatja, azaz olyan hatások keletkeznek, amelyek visszafordíthatatlanná válnak (*Meadows et al., 1972*). *Taleb* [2012] *fekete hattyúként* említi meg azokat a folyamatokat, amelyek váratlanul lépnek fel valamely folyamathoz kapcsolódóan és extrém hatásokat produkálnak. A 2008-as válságot követő gazdasági folyamatok is ilyen extrém hatásokhoz vezettek az USA-ban: például a *munkahelyteremtés nélküli növekedéshez*. A kifejezés azt a jelenséget takarja, amikor a gazdasági növekedés ugyan megindul, de ez nem eredményezi a foglalkoztatás növekedését (*Rajan, 2010*). Angol megfelelője a „jobless growth” (JG). A *munkahelyteremtés nélküli növekedés* mellett beszélhetünk az úgynevezett *munkahelyteremtés nélküli fellendülésről* (jobless recovery, JR) is. A *munkahelyteremtés nélküli fellendülés* *Jaimovich és Siu* [2012] szerint olyan periódusra utal, amikor az aggregált output gyorsan visszaugrik (a recessziót megelőző) magasabb szintre, míg a hozzá kapcsolódó aggregált foglalkoztatásnövekedés sokkal lassabb. Tehát a munkahelyteremtés nélküli növekedéssel ellentétben a munkahelyteremtés nélküli fellendülés esetén a foglalkoztatás növekedése már megindul, azonban ez nagyon lassú.

Napjainkban a munkahelyteremtés nélküli növekedésről a 2008-as válsághoz kapcsolódóan beszélünk, ám már korábban is volt rá példa: az 1929–1933-as válság és a világháborúk, majd az olajválságok után, valamint az 1999-es, 2001-es és a legutóbbi gazdasági válságok és sokkok során. Emellett a munkahelyteremtés nélküli növekedés előfordulása nem kizárólag az Amerikai Egyesült Államokban jelent gondot, hanem a fejlődő országokban is megfigyelhető. Indiában, a szubszaharai Afrika több országában (*Jha, 2002*) és Európában is tapasztalhattuk a munkahelyteremtés nélküli növekedést az 1980-as, 1990-es években (*Bettio–Rosenberg, 1999*).

Számos tényező alapján össze lehetne hasonlítani Európát és az USA-t, hogy melyek azok a különbségek, amelyek miatt egyik térséget érinti a munkahelyteremtés nélküli növekedés, a másikat pedig nem. Elég csak a növekedésbeli, vagy akár a munkaerőpiacot jellemző folyamatokra gondolni. A szektorok megoszlása eltérő a két térségben, csakúgy, mint a kutatás-fejlesztési tevékenység is, és míg az Amerikai Egyesült Államokat homogén térségként foghatjuk fel, addig Európát heterogén

¹ Termelékenység növelése a gyakorlás és önfejlesztés hatására.

jellemzőkkel írhatjuk le. Jelen cikkben a munkahelyteremtés nélküli növekedés bemutatása és elemzése során az Amerikai Egyesült Államokra koncentrálunk, hiszen a probléma ezt a gazdaságot érinti legerősebben, ráadásul egyre sűrűbben, ugyanakkor az Európai Uniót referenciatérségként használjuk elemzésünk során.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés jellemzői

A munkahelyteremtés nélküli növekedésnek számos olyan jellemzője van, amelyek az idők folyamán egyre több káros hatást gyakorolnak. Bár eddig maga a probléma mindig megszűnt, hatását sok ideig érezzük és a kiigazítás egyre nagyobb költséggel jár. Ahogyan azt korábban is jeleztük, az Amerikai Egyesült Államok mellett több más országban (fejlettekben és fejlődőkben egyaránt) jellemző a visszaesések után a munkahelyteremtést nélkülöző gazdasági fellendülés (*Peralta-Alva*, 2011). Napjainkban a fő probléma az, ahogy azt *Bivens* [2011] is írta, hogy ezek a periódusok egyre mélyebben érintik a gazdaságot és a gazdasági szereplőket. A ciklusok egyre hosszabb ideig tartanak, miközben a gazdasági növekedést kevésbé érinti rosszszul egy-egy válság és az azt követő időszak, mint a munkaerőpiacot (*Peralta-Alva*, 2011).

A ciklusok növekvő hosszát jól jelzi, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedésből való kilábalásra egyre több időre van szükségünk (*Botos*, 2013; *Rajan*, 2010). *Jaimovich és Siu* [2012] vizsgálatai szerint 1970-ben, 1975-ben és 1982-ben is a válság mélypontját követően 6 hónapon belül újra növekedni kezdett a foglalkoztatás² (vagyis sikerült elérni a fordulópontot: lásd az *1. táblázat* 1. sorát). Ezzel szemben 1991-ben, 2001-ben és 2009-ben az outputban bekövetkező fellendülések nem jártak a foglalkoztatás bővülésével. Az USA-ban az 1991-es recesszió mélypontja után a foglalkoztatás még 17 hónapig csökkent, mielőtt növekedni kezdett volna. Korábban a foglalkoztatás átlagosan 10 hónap alatt állt vissza a válságban tapasztalható szintre, míg 1991-ben már 31 hónap, 2001-ben pedig 55 hónap kellett ehhez (*1. táblázat* 2. sora). De már az 1990-es évek elején is legalább 38 hónapra volt szükség a mélypontot követően ahhoz, hogy az NBER (National Bureau of Economic Research) szerint definiált recesszió³ alatt elveszített munkahelyek felét újra megteremtsék („félidő”).

² A foglalkoztatás ebben az esetben a legalább 16 éves foglalkoztatottak aránya (szezonálisan kiigazítva) a teljes népességen belül (*Jaimovich–Siu*, 2012).

³ Az NBER meghatározása szerint a recesszió a gazdasági aktivitás csúcs- és mélypontja között eltelt időszakot jelenti. Lásd: <http://www.nber.org/cycles/recessions.html>

A válság utáni fellendüléshez szükséges idő
(Hónap)

	1970	1975	1982	1991	2001	2009
<i>Foglalkoztatás</i>						
Hónapok száma a fordulópont eléréséig	6	4	2	17	23	23
Hónapok száma a válságban mért szint eléréséig	16	10	4	31	55	N. a.
„Félidő”	27	23	10	38	N. a.	N. a.
<i>Output</i>						
Hónapok száma a fordulópont eléréséig	0	0	0	0	0	0
Hónapok száma a válságban mért szint eléréséig	0	0	0	0	0	0
„Félidő”	7	10	5	9	3	15

Megjegyzés: A táblázat adatai az NBER adataival vannak összhangban.

Forrás: Jaimovich–Siu [2012], 7. o.

Mi vezetett ennek a kialakulásához? A 2008-as gazdasági válság után – a Fed zéróamat-politikájának is köszönhetően – jelentősen megnőtt az USA-ba beáramló működő tőke, ami főként a gépgyártásba és -fejlesztésbe irányult, azaz az élők munkát gépekkel helyettesítették (*Bivens*, 2011). A külföldi működő tőke ugyan megnövelheti a belföldi beruházási forrásokat, azonban hosszú távú kedvező hatása mégis korlátozott maradhat a rövid távú források, vagy a spekulatív, illetve kétes befektetések miatt. Továbbá a működő tőke nemkívánatos makroökonómiai következményekkel is járhat: monetáris expanzió, inflációs nyomás, valutaleértékelődés stb. (*Magas*, 2011). A 2008-as válságot követően az USA-ban ilyen kedvezőtlen folyamat volt az, hogy a beruházásokkal nem az élők munkát támogatták, hanem gépfejlesztés valósult meg.

Barack Obama elnök a 2007–2008-as válság hatásait állások millióinak megteremtésével kívánta volna csillapítani, azonban az állami költekezést a szakértők nem találták megfelelőnek. 2007-ben *Larry Summers* reformját vezették be, ami adókedvezményt nyújtott a lakosságnak, azonban a reform eredményei alig voltak mér-

hetők. Tapasztalható volt ugyan jövedelemnövekedés a fogyasztóknál, az outputra viszont hatástalannak bizonyult ez a reform (Magas, 2011), az eredménytelenség a megtakarításoknak tudható be. Már az 1982-es válsághoz hasonlóan és a 2008-as válság esetén is a kibocsátás és a foglalkoztatottság helyreállítását a monetáris politika beavatkozásával próbálták megoldani, azonban a keynesi multiplikatív hatás⁴ ugyancsak elmaradt.

Európa és az Amerikai Egyesült Államok közötti különbség

A foglalkoztatottsági szint stagnálása, illetve csökkenése a gazdasági növekedéssel egyidejűleg az Amerikai Egyesült Államokban jelentős probléma, míg Európában nem láthatók a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelei. Vajon miért lehet ekkora különbség a két térség között? Többféle magyarázat létezhet, azonban a cikk célja szempontjából a munkaerő-piaci rugalmasság és a foglalkoztatásvédelmi szabályozás a releváns, így ezeket a tényezőket emeljük ki.

Bettio és Rosenberg [1999] a munkahelyteremtés nélküli növekedés kapcsán a munkaerőpiac és a rugalmasság kapcsolatát vizsgálták Európa és az Amerikai Egyesült Államok ellentétes helyzetén keresztül. Az általános egyensúlyi modellekben a tökéletes flexibilitás olyan helyzet, amikor az erőforrások allokációja Pareto-hatékonyan megy végbe. A rugalmassággal azonban az a baj, hogy kombinálja a mikro- és makroszintet, ezzel pedig nő a foglalkoztatásban a bizonytalanság mértéke. A flexibilitás és növekedés között van átváltás, a másik oldalon viszont a rugalmasság megnöveli a jövedelemkülönbségeket. A nagyobb gazdasági növekedés ugyan a jólét növekedéséhez vezet, de egyenlőtlenségeket is generál, hiszen nem mindegy, ki és hogyan tud profitálni a gazdasági növekedés előnyeiből. Európában kevésbé rugalmas gazdaságpolitika volt jellemző, ezzel együtt pedig kevésbé jelentek meg az egyenlőtlenségek, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Ez a helyzet viszont visszafogottabb növekedés és foglalkoztatás árán valósulhatott meg. Az USA viszont ennek pont az ellentéte: a rugalmasság nagymértékű, ami a növekedést és a foglalkoztatást is támogatja, de csak bizonyos ideig. Természetesen sokk, válságok esetében könnyebben is visszaesik mindkét gazdasági tényező. A flexibilitás tehát rossz gazdasági helyzetben negatívan hat a foglalkoztatottságra, kedvező folyamatok esetén pedig pozitívan. A rugalmasság esetében inverz kapcsolatról beszélhetünk a termelékenység növekedése és a foglalkoztatottság között,

⁴ A befektetések ösztönzésével új beruházásokat reméltek, amelyek az élömunka súlyát kívánták megnövelni, így a lakosság körében a fogyasztás is újra megnövekedett volna.

hiszen a rugalmasság – a megváltozott munkapiaci viszonyoknak köszönhetően – arra ösztönöz, hogy minél nagyobb termelékenységet tudjunk elérni minél kevesebb alkalmazottal. Összességében a termelékenységet tekintve Európa az 1980–1990-es évek között jobban teljesített, mint az USA, azonban a kibocsátást illetően rosszabb eredményt ért el. Az olajválság után a kibocsátás és a termelékenység növekedése lelassult minden iparosodott országban, és ez a jövedelmek széttartását, egyre jelentősebb jövedelemkülönbségeket eredményezett a szektorok szintjén. Ez arra enged következtetni, hogy nemcsak a keresletnövekedéstől függ a kibocsátásnövekedés és a termelékenység szétválása, illetve különbözősége az Amerikai Egyesült Államok és Európa összehasonlításában, hanem a jövedelmektől is, amelyek egyúttal a kiigazítás (kiegyenlítés) költségét jelentik a gazdaságban (*Bettio–Rosenberg, 1999*). A munkahelyteremtés nélküli növekedés szempontjából azért fontos a rugalmasság, mert flexibilis munkaerőpiac esetén az elbocsátás költségei nem magasak, illetve a jogszabályok kevésbé védik a munkavállalókat, ami könnyebbé teszi az alkalmazottak elbocsátását.

A munkahelyek megszüntetése komoly gazdasági és társadalmi problémákhoz vezet a legtöbb országban. E problémák megelőzésére alakították ki a foglalkoztatásvédelmi szabályozási (Employment Protection Legislation)⁵ rendszereket, aminek nagy hatása van a munkaerő-piaci áramlásra és termelékenységre, bár ez a hatás igen összetett és nagyban függ a szabályozás minőségétől is. Éppen ezért – bár számos tanulmány foglalkozik a foglalkoztatásvédelmi szabályozás munkaerő-piaci kimenetekre gyakorolt hatásával – nem alakult ki egyértelmű konszenzus arra vonatkozóan, hogy a foglalkoztatásvédelmi szabályozás összességében kedvező eszköz-e a

⁵ A foglalkoztatásvédelmi szabályozás a fiatalok, illetve a nehezen elhelyezkedők esélyét szeretné növelni a szabályozásokkal, azonban sok országban lehetőséget teremtett arra, hogy olyan foglalkoztatási formákat teremtsen, amelyek ugyan a foglalkoztatottságot növelik, de ez nem az elérni kívánt hatást eredményezte, hiszen előtérbe kerültek az atipikus foglalkoztatási formák, illetve a határozott idejű szerződések. *Halmi [2006]* szerint az EPL foglalkoztatásra és munkanélküliségre kifejtett hatása nem egyértelmű. Az alkalmazás költségeinek növekedése miatt a munkahelyteremtés és -megszűnés mértéke csökkenhet. Egyes kutatások szerint a felmondási költségek növekedése miatt a vállalatok a munkát középtávon tőkével helyettesítik, ami a gazdasági növekedés alacsonyabb munkaigényességét eredményezi, azaz ebben az esetben a foglalkoztatottak számának növelésében nem eredményes. *Halmi [2006]* is több kutatást vett alapul, ahol az empirikus kutatások nem bizonyították, hogy a foglalkoztatásvédelmi szabályoknak jelentős hatásuk volna a munkanélküliségre és a foglalkoztatási rátára, de akár makroökonómiai sokkhoz, végeredményben magasabb munkanélküliséghez vezethetnek, valamint lassíthatják a foglalkoztatás dinamikus alkalmazkodását. Bár a foglalkoztatásvédelmi szabályozás a fiatalok foglalkoztatását is elősegíti, a 2008-as gazdasági válság után egyes EU-s tagországokban az ifjúsági munkanélküliségi ráta elérte az 50 százalékot is 2014-ben (Spanyolország, Görögország), a tagállamok közül egyedül csak Németország mutatott 10 százaléknál alacsonyabb értéket ennél az indikátornál (*Udvari–Urbánné, 2015*).

munkanélküliség csökkentésére.⁶ A foglalkoztatásvédelmi szabályozás a munkaerő termelékenységét csökkentheti (hiszen stabilitást ad a munkavállalónak). *Conti és Sulis* [2015] kimutatták, hogy a humántőke-intenzív iparágak ott nagyobbak, ahol a foglalkoztatás szabályozása alacsonyabb. A technológiai adaptáció erősen függ a munkaerő képzettségi szintjétől, így azokban az iparágakban, ahol a technológiai adaptáció fontos, az elbocsátás költségei is magasabbak, hiszen a munkáltatónak nehezebb képzett munkaerőt találni munkavállalói helyére. A szerzők tanulmányukban megállapították, hogy a magas iskolázottsági szintű országok általában magasabb humán tőkét igénylő szektorokra koncentrálnak. 14 EU-tagország gyárparának és szolgáltató szektorának adatait elemezve kimutatták, hogy az értékmegközelítésű és a teljes tényezőtermelékenység közötti különbségek a magas és alacsony humán tőkés iparágak között ott nagyobbak, ahol a foglalkoztatásvédelmi szabályozás alacsonyabb. A foglalkoztatási rendszer szabályozottsága ugyanis lassítja az új technológiák adaptációját (mivel a rendszer rugalmatlansága miatt nehezebb megfelelő munkaerőt találni), valamint káros lehet a tudásintenzív szektor termelékenységére, hiszen azzal, hogy a foglalkoztatásvédelem szabályozása erős, a munkaerőt nem lehet helyettesíteni technológiával. *A foglalkoztatásvédelmi szabályozás tehát – főleg a humántőke-intenzív iparágakban – negatívan hathat a gyors technológiai változásokra.*

Conti és Sulis [2015] szerint az új technológiákat, valamint a magas humán tőkét igénylő iparágakban szükség van a munkaerő jobb kiválasztására és a rugalmas munkaerőpiacra, hiszen minél szigorúbb a foglalkoztatás szabályozása, azaz a munkaerő védelme, annál hátrányosabb a hatása a növekedésre – legalábbis az elmúlt két évben ez volt a tapasztalat. Ez azért is fontos eredmény, hiszen míg korábban a gazdasági növekedésben a fizikai tőke volt a meghatározó, napjainkban már a szellemi tőke, ami innovációra és kutatás-fejlesztésre, rugalmasságra sarkall. A szerzők szerint ez az a különbség, amely igazán elválasztja az Amerikai Egyesült Államok fejlődési pályáját az európaiétól.

⁶ Egy egyszerű példa, hogy a foglalkoztatásvédelmi szabályozásnak köszönhetően költségesebb az elbocsátás, ezért kevesebb munkahely szűnik meg. Másrészt a foglalkoztatásvédelmi szabályozás meghosszabbíthatja a munkanélküliség időszakát az álláskereső számára, mivel a cégek előre kalkulálnak az elbocsátás költségeivel és ez az alkalmazás ellen szól (OECD, 2004).

A munkahelyteremtés nélküli növekedés lehetséges okai

Bár a munkahelyteremtés nélküli növekedés a 20. században Európában is ismert volt, mégis viszonylag kevés szakirodalmat találni a problémáról, az Amerikai Egyesült Államokban lezajlott folyamatokról viszont számos tanulmányt, könyvet találhatunk. E fejezet röviden rámutat a munkahelyteremtés nélküli növekedést kialakító és fenntartó azon okokra, amelyek az elmúlt évek során szerepet játszottak a probléma állandósulásában.

Martus [2015] a munkahelyteremtés nélküli növekedés okait három csoportra osztotta: *munkaszervezéssel összefüggő, strukturális és termelési folyamatok*. E csoportosítást vesszük alapul a munkahelyteremtés nélküli növekedés okainak bemutatása során. A *munkaszervezéssel* összefüggő okokkal kapcsolatosan *Schreft és Singh* [2003], valamint *Rajan* [2010] igen érdekes dologra mutatott rá: a just-in-time rendszer megjelenésére a munkaerőpiacon. E rendszerek eredményeként a munkáltató csak akkor alkalmaz munkaerőt, ha éppen szüksége van rá. A mai globalizált és infokommunikációs technológiákon alapuló világ pedig lehetővé teszi, hogy a vállalatok gyorsan találjanak számukra megfelelő munkavállalót, a kiválasztás folyamata pedig jelentősen lerövidül. A pszichológiai tényezők, mint például az állások elvesztése miatti félelem (*Magas*, 2011; *Rifkin*, 1995) szintén hozzájárul ahhoz, hogy a jelenlegi alkalmazottak minél produktívabbak legyenek, ezáltal pedig több ember munkáját végzik el, nehogy elbocsássák őket.⁷ A munkapiaci illeszkedés hibája (skills mismatch) (OECD, 2013), az oktatásban eltöltött egyre hosszabb idő (*Waxell*, 2011) szintén csökkentik a foglalkoztatottak számát. A bérkülönbségek, illetve bérek merevsége vagy rugalmassága szintén hatással van a foglalkoztatottak számára (*Ravallion*, 1997; *Shimer*, 2012). A részmunkaidő, a határozott idejű foglalkoztatás, az atipikus foglalkoztatási forma, a nők, valamint a fiatalok foglalkoztatása is csökkentheti a foglalkoztatottak számát (*Schreft–Singh*, 2003; *Waxell*, 2011). A migráció szintén hat a foglalkoztatásra, hiszen alacsonyabb bérért akár magas mobilitással vállalnak el egy-egy munkát, ami csökkenti a hazai munkaerő iránti keresletet (*Botos*, 2013, *DiFazio*, 1998, *Korten*, 2001; *Todaro*, 1989).

A munkahelyteremtés nélküli növekedés mögötti *strukturális okokkal* kapcsolatban kiemelendő, hogy nagyfokú szektorális változások következtek be az elmúlt évek során. Ennek eredményeként a munkaerő egy részének másik szektorban kell munkát vállalnia, hiszen az, amelyben eddig dolgozott, megszűnt vagy átalakult, és

⁷ A termelékenység ilyen okból való javulása az egyén szintjén káros hatásokkal jár: közép- és hosszú távon súlyos pszichológiai és egészségi problémákhoz vezethet.

kevesebb munkaerőre van szükség (*Adler, 1992, Aghion–Howitt, 2009, Bernanke, 2003, Handy, 1984, Peraltva-Alva, 2011, Rifkin, 1995*). A technológia változása, a gépesítés (*Aronowitz–DiFazio, 2010, Christensen–Bever, 2014, Dunkerley, 1996, Radnóti, 2003, Rosenberg, 1966*) kiváltja az élőmunkát, és a gépek használatát helyezi előtérbe, ami kialakíthatja a munkahely nélküli szervezetet, ez pedig még nagyobb termelékenységet eredményez (*Klaas, 2002*). Az outsourcing, valamint a munkahelyek offshore-ja szintén csökkenti a hazai foglalkoztatottságot⁸ (*Jha, 2002, Korten, 2009, Schultze, 2004*). A globális verseny szintén felerősíti a munkahelyteremtés nélküli növekedés problémáját (*Korten, 2001*), hiszen minél kevesebb alkalmazottal kellene minél produktívabbnak lenni, ami szintén a gépberuházásokat preferálja. A jövedelmek egyenlőtlen elosztása akár azt is eredményezi, hogy több munkát kell vállalni (*Aghion–Bolton, 1997, Krugman, 1994, Rajan, 2010*). *Jaimovich és Siu* [2012] pedig a munkák polarizációját⁹ említi meg olyan strukturális okként, amely a foglalkoztatottság csökkenésére hat.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés okainak harmadik csoportjában a *termelést* is *befolyásolni* képes makrogazdasági politika jelenik meg, ezen belül is a monetáris és fiskális politika döntései is segíthetnek a munkahelyteremtés nélküli növekedés megjelenésében. Az alacsony kamatlábakkal például ösztönözni lehet a befektetéseket, azonban azt nehéz szabályozni, hogy a befektetések hová áramoljanak (gépberuházás vagy élőmunka) (*Botos, 2013; Corsi, 2009*). A makrogazdasági bizonytalanságok is felerősítik a munkáltatókban a kiszámíthatatlanságot, és arra ösztönzik őket, hogy minél kevesebb embert foglalkoztassanak (*Born et al., 2014*), azaz a foglalkoztatás növelése érdekében a bizalomépítésnek elsődleges célnak kellene lennie (*Magas, 2011*).

A munkahelyteremtés nélküli növekedés okai tehát széleskörűek, ezért olyan nehéz őket kezelni. A munkahelyteremtés nélküli növekedés jelentős mértékben befolyásolja a 15–24 éves fiatalok munkanélküliségének kérdését is. Ugyan az ifjúsági munkanélküliség főleg az európai országokban jelentős mértékű, mégis a munkahelyteremtés nélküli növekedés ismeretében érdemes az USA-ban is vizsgálni.

⁸ Az outsourcing során a vállalat a termeléshez egy szorosan nem kapcsolódó folyamatát egy másik vállalat számára kihelyezi, míg az offshore során a vállalat a saját üzemét helyezi ki külföldre.

⁹ A munkák polarizálódása azt jelenti, hogy a magas és alacsony képzettséget igénylő munkák aránya megnövekszik, míg a közepes képesség/készséget igénylők eltűnnek. Fontos megjegyezni, hogy a magas és alacsony jelző nemcsak a képességre és készségekre utal, hanem a bérekre is.

Az ifjúsági munkanélküliség jellemzői

Az elmúlt években, különösen a 2007–2008-as recessziót követően egyre többet foglalkoznak a közgazdászok és a politikai döntéshozók az ifjúsági munkanélküliség (15–24 éves korosztályt érintő) problémájával. Az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban is kiemelt figyelmet szentelnek annak a jelenségnek, hogy az oktatásból kikerülő fiatalok egyre nehezebben, vagy egyáltalán nem tudnak elhelyezkedni a munkapiacra. De a fejlődő országokban is egyre jelentősebb a fiatalok körében a munkanélküliség, így joggal állíthatjuk, hogy globális problémáról van szó. Az ENSZ definíciójának megfelelően *fiatal munkanélkülinek* a 15–24 év közötti munkanélkülieket tekintjük.¹⁰ Bár globális szinten az elmúlt években a 25 éven aluliak részaránya a munkanélkülieken belül fokozatosan csökkent (a 2004-es 41,5 százalékról 2014-ben 36,7 százalékra), még mindig jóval meghaladja azt a szintet, amelyet a fiatalok teljes népességben belüli aránya (16-17 százalék) indokolna (ILO, 2015).

Az ifjúsági munkanélküliség mérésére a fiatal munkanélküliek számán kívül többféle indikátor is rendelkezésre áll. A leggyakrabban használt az *ifjúsági munkanélküliségi ráta* (youth unemployment rate), amely a 15–24 év közötti munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív 15–24 év közötti népességhez viszonyított százalékos arányát jelenti.¹¹ A jelenség mérésére használt másik mutató az *ifjúsági munkanélküliségi arány* (youth unemployment ratio), amely a 15–24 év közötti munkanélkülieknek a 15–24 év közötti (aktív és inaktív) népességhez viszonyított százalékos aránya. A *NEET-ráta* a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben sem részesülő 15–24 év közöttieknek a 15–24 év közötti (aktív és inaktív) népességhez viszonyított százalékos aránya. Közéjük tartoznak tehát a hivatalosan munkanélküliként definiáltak mellett azok a gazdaságilag inaktív fiatalok is, akik nem tanulnak, nem dolgoznak, mégsem keresnek munkát (hasonlóan a passzív munkanélküliekhez). A NEET-konceptió azért jött létre, hogy a fiatalok munkapiactól való elszakadását reprezentálja (Artner, 2013).

A hosszú távú *ifjúsági munkanélküliség következményei* – általában a munkanélküliségéhez hasonlóan – sokrétűek lehetnek. Az anyagi nehézségek, az élettani és

¹⁰ Egyes országok esetében lehet ettől eltérés. A fiatalok foglalkoztatását elősegítő programok az Egyesült Királyságban például a 16–18 éveseket célozzák meg, míg Észak-Olaszországban a 14–29 éveseket, Dél-Olaszországban pedig a 14–32 éveseket (O'Higgins, 1997).

¹¹ Ez az érték általában magasabb, mint a teljes népesség munkanélküliségi rátája, mivel a fiatalok jelentős része még teljes idejű oktatásban vesz részt, tehát gazdaságilag inaktív. Az adatok elemzésekor ezt a tényt mindig szem előtt kell tartani.

pszichológiai sérülések a munkanélküliség hosszával párhuzamosan gyorsan növekszenek (Hammarström, 1994; O'Higgins, 1997). A fiatalon megtapasztalt munkanélküliség tartós hatással lehet a későbbi termelékenységre és így a foglalkoztatási és kereseti kilátásokra. A nagymértékű ifjúsági munkanélküliség magában hordozza egy elveszett generáció kialakulásának veszélyét, amelynek tagjai a fiatal korukban megtapasztalt munkanélküliség következtében a későbbi életük során is kedvezőtlen foglalkoztatási kilátásokkal rendelkeznek (scarring effect) (Eurofound, 2012; Scarpetta et al., 2010). Ez a hosszú távú következmény az egyik fő különbség az idősebb és a fiatal korban jelentkező munkanélküliség között, és ezért is kiemelten fontos a problémával összefüggéseiben foglalkozni úgy, mint a munkahelyteremtés nélküli növekedés jelenségének szerepével az ifjúsági munkanélküliség alakulásában.

Ifjúsági munkanélküliség az Amerikai Egyesült Államokban

Amint már utaltunk rá, a fiatalok közötti egyre nagyobb méreteket öltő munkanélküliség globális problémát jelent. Bár a jelenség háttérében húzódó okok döntő többsége általánosnak tekinthető, ezek a tényezők az egyes országokban más-más súllyal jelennek meg. Ebben a részben az Amerikai Egyesült Államokban tapasztalható ifjúsági munkanélküliség mértékét és a mögötte húzódó okokat ismertetjük.

Az OECD.Stat [2016] adatai szerint 2014-ben az EU 28 országában 4,95 millió 15–24 év közötti és további 3,41 millió 25–29 év közötti fiatal munkanélkülit regisztráltak. A 15–24 évesek munkanélküliségi rátája 21,9 százalék, a 25–29 éveseké 13,6 százalék volt. Ez azt jelenti, hogy az összes munkanélküli csaknem 21 százaléka a 25 évesnél fiatalabbak közül került ki. Ugyanebben az évben az Amerikai Egyesült Államokban az ifjúsági munkanélküliségi ráta 13,4 százalék volt (és a 25–29 évesek munkanélküliségi rátája 7,2 százalék), ami azt jelenti, hogy 2,85 millió 15–24 éves és 1,22 millió 25–29 éves fiatal volt munkanélküli, és az összes ebben a térségben regisztrált munkanélküli 29,7 százaléka 25 évesnél fiatalabb volt (lásd a 2. táblázatot). Mindebből leszűrhető, hogy mind az Amerikai Egyesült Államokban, mind az Európai Unióban magasabb a fiatalok munkanélküliségi aránya a teljes népességre vetítve, tehát a fiatalok nagyobb része munkanélküli, mint az idősebbeké. A 2. táblázatból látható még, hogy az EU-ban már a válság előtt is kedvezőtlenebb volt az általános munkaerőpiaci helyzet, mint az USA-ban. A munkanélküliek csoportját vizsgálva azonban felismerhető egy fontos különbség, mégpedig az, hogy (2007–2014 között) az Amerikai Egyesült Államokban a munkanélküliek sokkal nagyobb része kerül ki a fiatalok közül (33–30 százalék), mint az EU-ban (25–21 százalék).

Valamelyest hozzájárul ehhez, hogy az USA-ban a fiatalok aránya a teljes népességben belül egy kicsivel magasabb, mint az EU-ban: 2014-ben rendre 15,6 százalék és 13,0 százalék. Ezek az adatok is alátámasztják, hogy az ifjúsági munkanélküliség az USA-ban jelentős probléma, különösen az alacsony iskolázottságúak és a kisebbségek tekintetében, hiszen a fekete és latin kisebbség körében jóval magasabb a munkanélküliség, mint a fehér amerikaiak körében (*Bell–Blanchflower, 2010*).¹²

2. táblázat

Ifjúsági munkanélküliségi adatok az USA-ban és az EU-ban
(2007, 2014, százalékban)

2007		USA		EU-28	
		2007	2014	2007	2014
Munkanélküliségi ráta	15–24 évesek	10,5	13,4	15,5	21,9
	Teljes	4,6	6,2	7,1	10,1
Munkanélküliségi arány	15–24 évesek	6,3	7,4	7,0	9,4
	Teljes	3,1	3,9	4,1	5,9
Munkanélküliek száma (ezer fő)	15–24 évesek	2 342	2 853	4 075	4 952
	Teljes	7 077	9 616	16 433	23 809
Foglalkoztatási ráta	15–24 évesek	53,1	47,6	38,2	33,7
	Teljes	63,0	59,0	53,5	52,3

Forrás: OECD.Stat [2016] adatai alapján saját szerkesztés.

Az ifjúsági munkanélküliség okai

Az ifjúsági munkanélküliséghez és az általános munkanélküliséghez vezető tényezők a szakirodalom alapján nagymértékben megegyeznek, de találhatunk olyan faktorokat is, amelyek csak a fiatalokat érintik. A 3. táblázat az ifjúsági munkanélküliséget meghatározó dimenziókat és az azokon belül található okokat szemlélteti.

¹² 2009-ben a fehér amerikaiak 15 százaléka volt munkanélküli, a feketék 28,4 százaléka, a latinok 19,2 százaléka (*Bell–Blanchflower, 2010, 8. o.*).

Az ifjúsági munkanélküliséget meghatározó dimenziók és okok	
Dimenzió	Okok
Gazdasági dimenzió	Üzleti ciklusok
	Gazdasági válság
Szabályozási dimenzió	Minimálbér, kollektív alku
	Munkapiaci intézmények, szabályok
Szociális dimenzió	Fiatalok népességén belüli aránya
	Munkapiaci illeszkedés hibája

Forrás: Saját szerkesztés.

A gazdasági dimenzióban található az üzleti ciklusok váltakozása tényező, hiszen az üzleti ciklusokra érzékenyebb szektorokban több fiatal foglalkoztatottat találhatunk, akik nagyobb veszélynek vannak kitéve gazdasági visszaesések idején (IMF, 2014; Kawaguchi–Muraio, 2012). Recesszió idején a fiatalok munkanélkülisége jobban emelkedik, mint az idősebbeké (Banerji et al., 2014; Choudhry et al., 2012; IMF, 2014).¹³ Az építőipar, a kereskedelem, a turizmus stb., illetve kis- és közepes vállalkozások¹⁴ jelentik az üzleti ciklusokra érzékeny iparágakat (Eurofound, 2012; IMF, 2014). Csak úgy, mint a munkahelyteremtés nélküli növekedés esetében, itt is megjelennek a határozott idejű munkaszerződések, amelyeket kedvezőtlen gazdasági körülmények esetén könnyebben, alacsonyabb költségekkel fel tud bontani a munkáltató, illetve a fiatalok esetében a hosszabb próbaidő is felmerülhet (Artnér, 2013; Choudhry et al., 2012). Az ifjúsági munkanélküliség kialakulására és fennmaradására a hosszú gazdasági válságok is hatással lehetnek, amelyek a munkahelyteremtés nélküli növekedés egyik fő okaként is megnevezhetők. Ugyanakkor vannak olyan vélekedések, hogy maga a válság ciklikusan hat az ifjúsági munkanélküliségre, és nem azonnali erős hatást vált ki, hanem a válság utáni harmadik-negyedik évben jelentkezik.

¹³ A jelenlegi válság is jól megmutatja ezt, különösen a mediterrán országokban (Görögország, Spanyolország, Olaszország, Portugália) kiemelkedő a fiatalok munkanélküliségi rátájának növekedése.

¹⁴ 2013-ban az EU-28 országaiban a nem pénzügyi szektorban a foglalkoztatottak 66,8 százaléka kis- és középvállalatnál dolgozott, ez összesen 88,8 millió embert jelent. A gazdasági válság következtében a kis- és középvállalati szektorban foglalkoztatottak száma jelentősen lecsökkent, még 2013-ra is 2,6 százalékkal kisebb volt, mint 2008-ban (European Commission, 2014).

A szabályozási dimenzióhoz tartoznak a munkapiaci intézmények, azaz a munkajogi szabályok, a minimálbér, a kollektív alku és a szakszervezetek szerepe mellett a munkanélküli-segélyezés rendszere, valamint a segélyezés időtartama is meghatározó lehet az ifjúsági munkanélküliség alakulásában. A szociális rendszer és a jogszabályok merevsége számos esetben ösztönözheti a munkavállalót, hogy a foglalkoztatás minél hamarabb elkezdődjön. A munkajogi szabályok nehezíthetik a munkába állást, pontosabban visszatartják a munkaadókat a munkaerőfelvételtől (Sachs–Smolny, 2014), ilyen szabályozás a foglalkoztatásvédelmi rendszer is (EPL). Ennek oka, hogy ezek a szabályok költségessé teszik a leépítést (például gazdasági visszaesés esetén is). Az ún. insider-outsider jelenség a munkaerőpiacra is érvényes, hiszen a már alkalmazásban állók bennfentesnek tekinthetők, akik a munkapiacra jellemző tranzakciós költségek miatt jobb alkupozícióban vannak, mint a kívülálló álláskeresők.¹⁵ A *minimálbér* és a *kollektív alku* intézménye szintén olyan tényezők, amelyek befolyásolják a foglalkoztatás mértékét (Gorry, 2013; Mankiw, 2011; Sachs–Smolny, 2014). Elég csak a béreket vizsgáló mikroökonómiai modellekre gondolnunk a probléma kapcsán, amelyek azt vizsgálják, hogy az egyensúlyi bértől való elmozdulás milyen módon okoz nagyobb mértékű munkanélküliséget. O’Higgins [1997] szerint a cégek a tapasztalt munkavállalók foglalkoztatása mellett döntenek a fiatalokkal szemben, ha nő a minimálbér, persze csak abban az esetben, ha az idősebbek tökéletes helyettesítői a fiataloknak. Gorry [2013] az Egyesült Államokra és Franciaországra vonatkozó kutatásában a minimálbér fiatalok munkanélküliségére gyakorolt hatását vizsgálta. Kimutatta, hogy az USA-ban a 2007–2009 közötti minimálbér-emelkedés 2,8 százalékkal növelte meg az ifjúsági munkanélküliséget, és konklúziójában kiemeli, hogy ha Franciaországban a minimálbért és a fizetéshez kapcsolódó adókat az USA szintjére csökkentenék, akkor jelentősen csökkenne az ifjúsági munkanélküliség az országban. A tapasztalatok alapján az alacsonyabb alkalmazási költségek (például alacsonyabb adóék) és az állam részéről a magasabb – jól megtervezett – aktív munkaerőpiaci politikai kiadások segíthetnek a munkanélküliség leszorításában (IMF, 2014).

A *szociális dimenzió* magába foglalja a munkapiaci illeszkedés hibáját és az ifjúság népességen belüli arányát. Dietrich [2012] az iskolából a munkába való átállás nehézségeivel kapcsolatos strukturális és intézményi tényezőket említi az egyik, a fiatalokat érintő összetevőként. Komoly gondot jelent a munkapiaci illeszkedés hibája, ez azt jelenti, hogy a képzés után megszerzett végzettség nem illeszkedik a

¹⁵ Bővebben lásd például: Lindbeck–Snower [2001].

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata

munkapiacra elvárt szakképzettséghez, tudáshoz (Choudhry et al., 2012; Eurofound, 2012). A probléma Európát tekintve nagy méreteket ölt, ezért ezzel kapcsolatban számos akciót is született az elmúlt évek során, mint például az Európai Bizottság 2011-es „Új készségek és munkahelyek menetrendje” elnevezésű programja (Európai Bizottság, 2011). A készségekhez kapcsolódó problémákat három fő csoportba lehet sorolni:

1. „*készséghiány*” (skill deficit), amikor a pályázó/dolgozó nem elég képzett a pozíció betöltéséhez;
2. „*készségkihasználatlanság*” (skill underutilisation), amely túlképzettséget jelent (House of Lords, 2014); valamint a
3. *munkakereslet és -kínálat minőségbeli eltérései*, vagyis hogy bizonyos (a munkaerőpiacon szükséges) szakmákat túl sokan vagy épp túl kevesen szereznek meg.

A szakmai tapasztalat hiánya szintén megnehezíti a fiatalok elhelyezkedési lehetőségeit. Az új munkavállaló betanítása sokszor költségesebb folyamat, mint a régi alkalmazott megtartása, valamint annak is fennáll a veszélye, hogy a megszerzett új készségekkel a fiatal munkavállaló másik munkát is kipróbál, azaz gyorsan továbbáll (Choudhry et al., 2012; Eurofound, 2012). A probléma megoldását jelenthetné egy a szakmai gyakorlatot is magába építő oktatási és képzési rendszer (Wolbers, 2007). *A fiatalok népességben belüli aránya* (cohort crowding hypothesis) szintén meghatározó az ifjúsági munkanélküliségi rátát tekintve. *Korenman–Neumark* [2000] szakirodalmi áttekintésükben – főként az Egyesült Államok adatait alapul véve – alátámasztják a pozitív kapcsolatot a fiatal kohorsz nagysága és a fiatalok közötti munkanélküliség mértéke között.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata

A szakirodalom és az áttekintett adatok alapján megállapítható, hogy a fejezet címében foglalt mindkét probléma nagymértékben jelen van az Amerikai Egyesült Államokban. A következőkben a munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolatát elemezzük az eddigiekben ismertetett szakirodalom alapján, valamint statisztikai adatok segítségével.

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség okai közötti kapcsolat

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség áttekintése után látható, hogy a két probléma között erős átfedés van. A munkahelyteremtés nélküli növekedés problémájában ugyanis a 15–24 éves fiatalok erősen érintettek. Ennek ellenére a 2008-as válságot követően nem az Amerikai Egyesült Államokban találkozhatunk a legmagasabb ifjúsági munkanélküliségi rátával, hanem néhány európai országban (például Spanyolország, Görögország).

A 3. táblázatból jól látható, hogy a munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség (IMN) kialakulásához vezető tényezők több ponton is összekapcsolódnak, hiszen sok közös jellemzőt találunk a felsorolásban. Ezért is érdemes a két jelenséggel nem csupán elkülönítve, hanem együtt is foglalkozni, hogy fény derülhessen a mindkét problémát enyhítő megoldási módokra.

4. táblázat

Az ifjúsági munkanélküliség okai és a munkahelyteremtés nélküli növekedés okai

Ok	Megjelenik a munkahelyteremtés nélküli növekedésnél	Megjelenik az ifjúsági munkanélküliségnél
Just-in-time rendszer	X	
Szektoriális és technológiai változások	X	
Outsourcing, a munkahelyek offshore-ja	X	
Gépberuházások, gépesítés	X	
Foglalkoztatás üzleti ciklusokra érzékeny iparágakban, kis- és középvállalatoknál		X
Próbaidő, határozott idejű munkaszerződés	X	X
Részmunkaidős foglalkoztatás	X	X
Munkajogi szabályok (EPL)	X	X
Szakmai tapasztalat hiánya		X
Munkapiaci illeszkedés hibája	X	X

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata

Ok	Megjelenik a munkahelyteremtés nélküli növekedésnél	Megjelenik az ifjúsági munkanélküliségnél
Fiatalok népességen belüli aránya		X
Aggregált kereslet visszaesése	X	X
Gazdasági válságok	X	X
Közepes készséget igénylő (= közepes bérű) munkák eltűnése	X	
Beáramló migráció	X	
Minimálbér növekedése, kollektív alkuk	X	X

Megjegyzés: A táblázatban csak azoknál az okoknál szerepel X, amelyeket a szakirodalom is kiemel, annak ellenére, hogy vélhetően a táblázatban felsorolt más tényezők is hozzájárulnak a két probléma kialakulásához.

Forrás: Saját szerkesztés.

A *határozott idejű szerződések* mindkét jelenségénél megjelennek, hiszen egyszerűbb és könnyebb, valamint olcsóbb is a munkáltatóknak csak addig foglalkoztatni a munkavállalókat, amíg biztosan van kereslet a nyújtott szolgáltatásokra, termékekre. A fiatalok esetében ez még plusz lehetőségként is szolgál arra, hogy „kipróbálják” az új munkaerőt, valamint ezzel ösztönözzék őket, hogy minél hatékonyabban teljesítsenek, hogy újabb szerződést kapjanak, ha lejárt a határozott idő. Ugyanez a helyzet a részmunkaidős foglalkoztatással is.

A *minimálbér növekedése* szintén olyan tényező, amely visszavetheti a foglalkoztatást. Mint már utaltunk rá, a viszonylag magas minimálbér a fiatalok alkalmazása ellen hat, és a tapasztalt munkavállalókat hozza kedvezőbb helyzetbe. Ám bizonyos, főként alacsonyabb végzettséget igénylő ágazatokban az idősebb munkavállalókat is érintheti hátrányosan a minimálbér emelkedése (Neumark et al., 2013). Ezekben az esetekben, ha a minimálbér megnövekszik, a foglalkoztatottsági szint csökken. Előtérbe kerül ugyanis a gépekkel való helyettesítés – ami a munkahelyteremtés nélküli növekedés egyik fő oka –, vagy nagyobb hatékonyságot követelnek meg a többi munkavállalótól, hogy ne kelljen újabb bért kigazdálkodniuk. (Mindez nem azt jelenti, hogy a minimálbér ne lenne hasznos eszköz a társadalmi szakadék csökkentésére vagy a munkaadók és munkavállalók között kialakuló, termelési kiesést okozó konfliktusok mérséklésére – mégis látni kell, hogy a nem megfelelő szinten megállapított minimálbér a foglalkoztatás csökkenéséhez vezethet.)

További tényezők még a *gazdasági válságok* (hiszen ilyen gazdasági helyzetben senki sincs biztonságban), az *aggregált kereslet visszaesése*, a *munkapiaci illeszkedés hibája*, valamint a *munkajogi szabályozás*. A következőkben a foglalkoztatásvédelmi szabályozással foglalkozunk részletesebben, hiszen ez a tényező komoly hatással van a munkahelyteremtés nélküli növekedésre és az ifjúsági munkanélküliségre.

Az USA helyzete az OECD-országok között a munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség tükrében

Mivel a munkahelyteremtés nélküli növekedést nehezen lehet egy indikátorral megragadni, a hagyományos GDP- és foglalkoztatottságráta-mutatókat azért nem tartjuk megfelelőnek, mert a munkaerőpiac szabályozottsága és az ifjúsági munkanélküliség összetettebb képet mutat. Ezért statisztikai adatelemzésünk során *Conti* és *Sulis* [2015] módszerére támaszkodunk. A szerzők a gazdasági növekedést a technológiai fejlettséggel azonosították, valamint kimutatták, hogy a foglalkoztatásvédelmi szabályozás erőssége és a foglalkoztatás között pozitív kapcsolat található, míg a foglalkoztatásvédelmi szabályozás erőssége és a gazdasági növekedés között negatív. Így vizsgálatunk során mi is e mutatókat vesszük figyelembe. A technológiai fejlettség változását pedig a foglalkoztatásvédelmi szabályozás erősségével együtt vizsgáljuk. Ezek függvényében azt is elemezzük, hogy az ifjúsági munkanélküliség hogyan alakul. Így három dimenziót tudunk megjeleníteni együttesen. Az OECD-országok közül azokat vettük bele az elemzésbe, amelyek esetében a három mutatóra vonatkozóan elérhetőek voltak adatok. Jelen esetben az USA-n kívüli olyan OECD-országok lesznek a referenciatárségek, amelyekre találtunk adatokat, így összesen 19 ország került bele az elemzésbe. Két évet vizsgáltunk: 1990 és 2010. Azért erre a két évre esett a választásunk, mert a munkahelyteremtés nélküli növekedés legerőteljesebben az 1980–1990-es években volt jelen Európában és 2010-ben (a 2008-as gazdasági válság hatására) az Amerikai Egyesült Államokban.

Conti és *Sulis* [2015] tanulmányukban az internethasználatot használták a technológiai fejlettség leírására, de erre vonatkozó adatot az OECD-országok esetében csak 2010-re találtunk. Vannak olyan tanulmányok, amelyek a globális versenyképességi indexet (Global Competitiveness Index, GCI)¹⁶ használják a technológiai

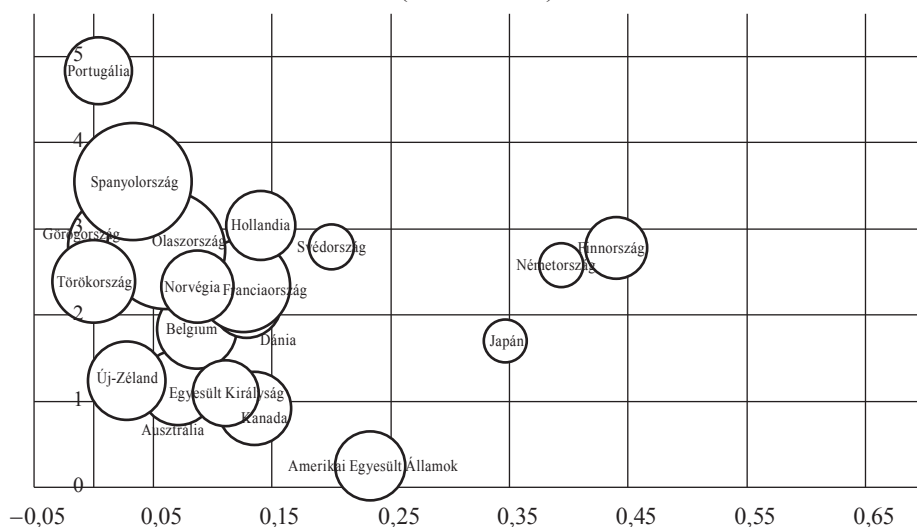
¹⁶ A Global Competitiveness Report a strukturális, intézményi és szabályozási jellemzők alapján hozta létre ezt az indexet, amelyet ma már globális versenyképességi indexnek (Global Competitiveness Index) nevezünk.

fejlettség mérésére (McArthur–Sachs, 2002). Azonban az OECD-adatbázisban szereplő technológiai fejlettség nevű indikátort szintén alkalmasnak találtuk vizsgálatainkhoz. E mutató lényegében a szabadalmak számát jelenti. A lakosságszámból eredő torzító hatások kiküszöbölése érdekében az ezer főre jutó szabadalmak számát jelenítjük meg elemzésünkben. A foglalkoztatásvédelmi szabályozás esetében pedig konkrét index található az OECD-adatbázisban.

I. ábra

Egyes OECD-országok foglalkoztatásvédelmi, technológiai fejlettségi és ifjúsági munkanélküliségi adatai 1990-ben

(Százalékban)



Magyarzat: Vízszintes tengely: technológiai fejlettség (ezer főre jutó szabadalmak száma), függőleges tengely: foglalkoztatásvédelmi szabályozás mértéke (index), buborék nagysága: ifjúsági munkanélküliségi ráta.

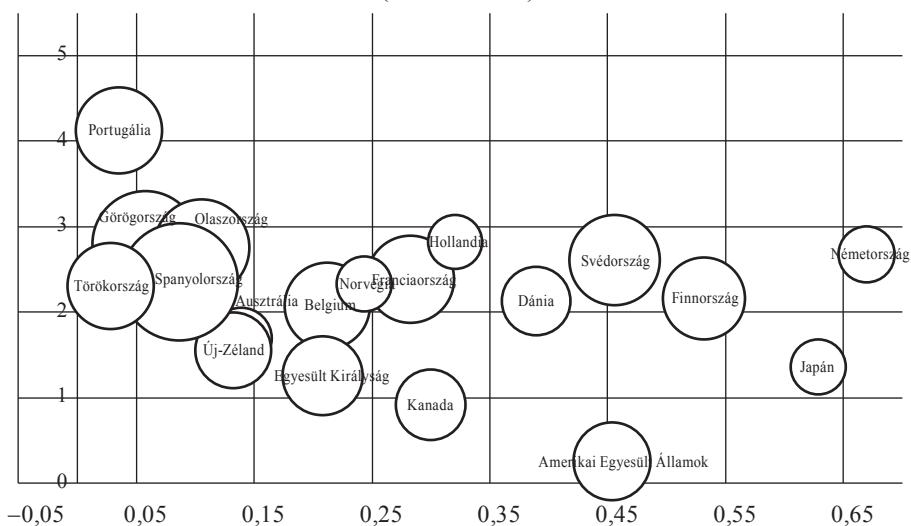
Forrás: OECD.Stat [2016] alapján saját szerkesztés.

Az I. és 2. ábrán a technológiai fejlettség (vízszintes tengely), a foglalkoztatásvédelmi szabályozás erőssége (függőleges tengely) és az ifjúsági munkanélküliségi ráta mértéke (buborékok nagysága) látható az adatbázisban elérhető OECD-országokra 1990-ben és 2010-ben. Az I. ábra a 1990-es adatokat szemlélteti. Ebben az évben Portugália rendelkezett a legerősebb munkaerőpiaci szabályozással (4,83), azonban

az ezer főre jutó szabadalmak száma is itt volt a legkevesebb. Az erős szabályozás ellenére az ifjúsági munkanélküliség 10,4 százalékot tett ki. Spanyolországban szintén erős a foglalkoztatásvédelem (3,54), mégis az ifjúsági munkanélküliség itt volt a legnagyobb, 31,45 százalékkal. Két dolog figyelhető meg az 1. ábra alapján: ott, ahol a foglalkoztatásvédelem nagyon erős, az ezer főre jutó szabadalmak száma nagyon alacsony. Vannak olyan országok (Németország, Finnország), ahol a foglalkoztatásvédelmi index értéke magasabb, mint az USA-ban, ennek ellenére több ezer főre jutó szabadalmat tudhat magáénak. Természetesen ez azért van, mert számos folyamat befolyásolja a technológiai fejlettséget, nem csak a szabályozások erőssége. A másik fontos, észrevehető tendencia, hogy az ifjúsági munkanélküliség azon országokban mutat kisebb értékeket, ahol az ezer főre jutó szabadalmak száma nagyobb és a szabályozás a munkaerőpiacon nem olyan erős.

2. ábra

Egyes OECD-országok foglalkoztatásvédelmi, technológiai fejlettségi és ifjúsági munkanélküliségi adatai 2010-ben
(Százalékban)



Magyarázat: Vízszintes tengely: technológiai fejlettség (ezer főre jutó szabadalmak száma), függőleges tengely: foglalkoztatásvédelmi szabályozás mértéke (index), buborék nagysága: ifjúsági munkanélküliségi ráta]

Forrás: OECD.Stat adatai [2016] alapján saját szerkesztés.

A 2. ábra a 2010-es évet mutatja. Az ábráról jól leolvasható, hogy az országok kicsit jobban széthúztak egymástól (ami főleg a szabadalmak – azaz értelmezésünkben a technológiai fejlődés – miatt történt), de az ifjúsági munkanélküliségi ráta sok országban nagyobb lett. Portugália még mindig a legmagasabb szabályozási indexszel rendelkezik és kevés szabadalommal (ezer főre jutó szabadalmak tekintetében), de még itt is megfigyelhető az a trend, miszerint a szabályozás erőssége csökkenti az ezer főre jutó szabadalmak számát (megjegyezzük, itt is van olyan eset, ahol kicsit magasabb indexhez több szabadalom társul, tehát a szabályozás erőssége nem tekinthető kizárólagos oknak a növekedést [technológiai fejlettséget] vizsgálva). Az Amerikai Egyesült Államok foglalkoztatásvédelmi szabályozása nem változott az index alapján, ugyanakkor az ezer főre jutó szabadalmak száma megnövekedett. Bár az ifjúsági munkanélküliségi ráták megnövekedtek, még az a trend is megfigyelhető, hogy erősebb szabályozás nagyobb ifjúsági munkanélküliséggel is jár (például: Németország, Japán). Elgondolkodtatók az adatok, hiszen a foglalkoztatásvédelmi szabályozás alapvető célja, hogy a munkaerőpiacot, illetve a foglalkoztatottakat megvédje, de pont ezért a fiatalok esélye rosszabb az álláskeresésnél, hiszen a foglalkoztatásvédelmi szabályozás a munkaerőpiacon már bennlévőket védi leginkább.

Összességében elmondható tehát, hogy tényleg megfigyelhető egyfajta – mégpedig negatív irányú – kapcsolat a technológiai fejlettség, valamint a foglalkoztatás szabályozásának erőssége között. Ez azt jelenti, hogy ha a növekedést a technológiai fejlettséggel azonosítjuk, akkor *a növekedés csak úgy jöhet létre, ha a foglalkoztatási rendszer kevésbé szabályozott*. Ha pedig feltételezzük, hogy a foglalkoztatásvédelmi szabályozásnak köszönhetően nem jelenik meg Európában a munkahelyteremtés nélküli növekedés, akkor ez azt jelenti, hogy *a növekedés csak a foglalkoztatás „kárára” valósulhat meg*. Érdekes megfigyelés ugyanakkor, hogy ez az ifjúsági munkanélküliséggel is hasonló esetet mutat, hiszen minél kevésbé szabályozott a munkaerőpiac, annál kevesebb fiatal munkanélkülivel találkozhatunk. Azokban az országokban pedig, ahol az ifjúsági munkanélküliség alacsonyabb, a vizsgált két évben az ezer főre jutó szabadalmak száma – azaz a technológiai fejlettség – is általánosságban nagyobbra tehető.

Az ifjúsági munkanélküliség lehetséges megoldási módjai

A munkanélküliség (és ezen belül a fiatalok közötti munkanélküliség) problémájának kezelése érdekében az országok kormányai szociális, monetáris, fiskális stb. típusú intézkedést is szoktak hozni. Egyik oldalról a célkitűzés a munkanélküliek

szociális segítése, hogy ezen időszak alatt ne lehetetlenüljön el létfenntartásuk, másik oldalról pedig a mielőbbi (megfelelő) munkához jutásuk támogatása. Utóbbi cél elérésére alkalmazzák az aktív munkaerő-piaci politikai eszközöket, melyek kedvező hatását több makro- és mikroökonómiai vizsgálat is igazolta (lásd *Nickell et al.*, 2005, 6. o.).

Az ifjúsági foglalkoztatás tekintetében jól teljesítő európai országok (Németország, Hollandia, Dánia) példája alapján elmondható, hogy nagy szerepe van a fiatalokat megcélzó jól megtervezett aktív munkaerőpiaci eszközöknek, valamint az oktatási/képzési rendszer és a munkaerőpiac gyakornoki programokkal történő összekapcsolásának (*Cahuc et al.*, 2013; *Hughes–Borbély-Pecze*, 2013; *Solga et al.*, 2014). Ennek érdekében elengedhetetlen a kormányzat és a gazdasági szereplők együttműködése. Az egyik legfontosabb tanulság, hogy minél pontosabban sikerül meghatározni a célcsoportokat és azok jellemzőit, annál hatékonyabban kezelhető a probléma – ezt pedig jelentősen segítheti a lokális és regionális szintű megközelítés (*Mploy*, 2011).

Breen [2005] az OECD-országokat vizsgálva kimutatta, hogy az intézményi politikák a piaci erőkkel közösen jelentősen alakítják a fiatalok munkanélküliségét, így arra lenne szükség, hogy a fiatalok minél több szakmai képzésben vegyenek részt, valamint e képzések során speciális készségeket kapjanak, amelyek magukba foglalják a munkaalapú tudást, ami a munkaerőpiacon is hasznosítható. Természetesen az új képességek, készségek átadásának reformja nem olyan egyszerű, és szükség van több egyéb eszközre is, hogy csökkenjen az ifjúsági munkanélküliség. Ilyen eszköz lehetne például a nyugdíjkorhatár csökkentése, azonban az idősödés igen súlyos problémájával küzdő Európa esetében ez a megoldás kivitelezhetetlen. Ezért helyeződött a hangsúly a megfelelő képzésekre.

Az OECD [2013] tanulmánya szintén a képzéseket helyezi előtérbe. Először is szükség lenne arra, hogy az álláskeresőknél a fiataloknak valamekkora jövedelmet biztosítsanak, hogy ne legyenek megélhetési gondjaik. Fontos azonban, hogy ezek valóban álláskeresőkhöz kötött juttatások legyenek. A következő lépésben a fiataloknak munkát kellene biztosítani, az államok pedig a vállalkozásokkal együttműködve képzéseket biztosítanának, leginkább az alacsonyán képzett fiatalok számára (ha az állam járulékkedvezményt biztosít a vállalkozásoknak, akkor a munkáltatónak alacsonyabb lenne a munkaerőköltsége, ha engedi, hogy a munkavállaló képzésekben részesüljön). További megoldás, ha a fiatalok tovább bent maradnak az oktatásban, de elengedhetetlen, hogy ezalatt a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képzésben részesüljenek. Emellett a határozott és határozatlan idejű szerződések közötti sza-

kadékat is csökkenteni kell a munkaerőpiacon, mert a fiatalok legtöbbször csak határozott idejű szerződést kapnak (*Scarpetta et al., 2010*). A munkaerő költségének csökkentése, illetve a határokon átnyúló lehetőségek biztosítása, üzleti start-upok létrehozása segíthetik a probléma megoldását. A legfőbb hangsúlynak a kínálati oldalra kell helyeződnie (*O'Reilly et al., 2015*).

Az Amerikai Egyesült Államokban a foglalkoztatásvédelmi szabályozás szigorúsága nem számottevő, így nem ez gátolja a fiatalok munkavállalását. A munkaerőpiac rugalmasnak tekinthető. A probléma egyik oka a minimálbér: a bérek 10 százalékos emelkedése a fiatalok foglalkoztatásának 1-2 százalékos csökkenését jelenti. A minimálbérek mellett a hazai piac munkaerőre irányuló kereslete is szerepet játszik a munkanélküliségben a fiatalok körében (*Verkerke, 2015*).

A szakirodalom nagyobb része a tanulmányok, képességek és készségek továbbfejlesztését tanácsolja az ifjúsági munkanélküliség megszüntetése érdekében. A statisztikák szerint a főiskolai, egyetemi képzésben résztvevők köre egyre tágabb, azonban a válság hatásait ez sem tudta csillapítani, így tehát abban biztosak lehetünk, hogy a megoldásnak több tényező együttes hatásaként kell előállnia. Ugyanakkor azt is észben kell tartanunk, hogy munkahelyteremtés nélküli növekedés esetén e tényezők önmagukban nem fogják a problémát megoldani. Ezért az USA-ban mindenképpen összetett beavatkozásra van szükség.

Összegzés

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség nem új keletű jelenségek, azonban a 2008-as gazdasági válságot követően még inkább egyértelműen kimutathatók az Amerikai Egyesült Államokban. A foglalkoztatottsági szint csökkenése jelentős mértékű volt, és ezen belül a fiatalság neheztelt munkaerőpiaci helyzete sem elhanyagolható. A válság után számos intézkedés született, amely igyekezett enyhíteni a problémákat, de ezek leginkább általánosságban kívánták megfékezni/csillapítani a foglalkoztatottsági szint csökkenését. A monetáris politikai döntés a zéró kamatláb volt, amelynek hatása inkább csak a GDP-növekedésben nyilvánult meg.

Egyértelműnek látszik, hogy a munkaerőpiaci programok segíthetnek valamelyest mindkét probléma megszüntetésében, hiszen például a munkapiaci igényeknek megfelelő képzések szervezése megoldhatja a munkapiaci illeszkedés hibáját. Az oktatás alkalmazkodása az újabb technológiai változásokhoz szintén segíthet növel-

ni a kereslet és kínálat egymásra találását. Azt is be kell látnunk, hogy a problémák kezeléséhez szükséges folyamatoknak strukturálisnak kell lenniük, ezért kialakításukhoz több idő kell, s addig pedig legfeljebb csillapítani lehet a válság okozta gondokat.

Felhasznált irodalom

- Adler, P. S. [1992]: The Emergent View. In: Adler, P. S. (szerk.): Technology and the Future of Work. Oxford University Press, New York, 6–9. o.
- Aghion, P. – Bolton, P. [1997]: A theory of trickle-down growth and development. *Review of Economic Studies*, Vol. 64., No. 2., 151–172. o.
- Aghion, P. – Howitt, P. [2009]: The economics of growth. MIT Press, Cambridge, MA.
- Aronowitz, S. – DiFazio, W. [2010]: The Jobless Future. 2nd edition. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Artner Annamária [2013]: A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján keresztül. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf., 12. sz., 1370–1392. o.
- Banerji, A. – Saksonovs, S. – Lin, H. – Blavy, R. [2014]: Youth Unemployment in Advanced Economies in Europe: Searching for Solutions. IMF Staff Discussion Note, 14/11. Letölthető: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1411.pdf>
- Becker, G. S. [1964]: Human Capital. Columbia University Press, New York.
- Bell, D. N. F. – Blanchflower, D. G. [2010]: Youth Unemployment: Déjà vu? IZA Discussion Paper, No. 4705. January 2010. Letöltve: 2015. 01. 29. Letölthető: <http://ftp.iza.org/dp4705.pdf>
- Bernanke, B. S. [2003]: Remarks by Governor Ben S. Bernanke. Global Economic and Investment Outlook Conference, Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania.
- Bettio, F. – Rosenberg, S. [1999]: Labour Market and Flexibility in the 1990s.: The Europe-USA opposition revisited. *International Review of Applied Economics*, Vol. 13., No. 3., 269–276. o.
- Bivens, J. [2011]: Failure by Design. The Story behind the America's Broken Economy. Cornell University Press, Ithaca – London.
- Born, B. – Breuer, S. – Elstner, S. [2014]: Uncertainty and the Great Recession. Econstor. Working paper, 04/2014. Leibniz Information Centre for Economics.
- Botos Katalin [2013]: Gazdasági növekedés munkahelyek nélkül? *Pénzügyi Szemle Online*. Letölthető: <http://www.penzugyiszemle.hu/fokuszban/gazdasagi-novekedes-munkahelyek-nelkul>
- Breen, R. [2005]: Explaining Cross-national Variation in Youth Unemployment. Market and Institutional Factors. *European Sociological Review*, Vol. 21., No. 2., 125–134. o.
- Cahuc, P. – Carcillo, S. – Rinne, U. – Zimmermann, K. F. [2013]: Youth Unemployment in Old Europe: The Polar Cases of France and Germany. IZA Discussion Paper, No. 7490., Institute for the Study of Labor, Bonn.
- Choudhry, M. T. – Marelli, E. – Signorelli, M. [2012]: Youth unemployment rate and impact of financial crises. *International Journal of Manpower*, Vol. 33., No. 1., 76–95. o.
- Christensen, C. M. – Bever, D. [2014]: The Capitalist's Dilemma. *Harvard Business Review*. Letölthető: <https://hbr.org/2014/06/the-capitalists-dilemma>
- Conti, M. – Sulis, G. [2015]: Human capital, employment protection and growth in Europe. *Journal of Comparative Economics*, megjelenés alatt. Letölthető: http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleListURL&_method=list&_ArticleListID=-988983239&_sort=r&_st=13&view=c&md5=97b917cc2af2b91d4b0be410f4c9c8d4&searchtype=a

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata

- Corsi, J. R. [2009]: *America for Sale. Fighting the New Global Order, Surviving a Global Depression, and Preserving U.S.A. Sovereignty*. Threshold Edition. New York.
- Dietrich, H. [2012]: *Youth Unemployment in Europe. Theoretical Considerations and Empirical Findings*. Friedrich Ebert Stiftung, Berlin.
- DiFazio, W. [1998]: Poverty, the postmodern and the jobless future. *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 9., No. 1., 57–74. o.
- Dunkerley, M. [1996]: *The Jobless Economy? Computer Technology in the World of Work*. Polity Press, Cambridge.
- Eurofound [2012]: *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Európai Bizottság [2011]: *Új készségek és munkahelyek menetrendje: Európa hozzájárulása a teljes foglalkoztatottsághoz*. Európai Unió Kiadóhivatala, Luxemburg.
- European Commission [2014]: *Annual Report on European SMEs 2013/2014 – A Partial and Fragile Recovery*. European Commission, Brussels. Letöltve: 2014. 10. 30. Letölthető: <http://www.eubusiness.com/topics/sme/report-2014>
- FRED [2016]: *Economic Research*. Federal Reserve Bank of St. Louis. Letöltve: 2016. 01. 10. Letölthető: <https://research.stlouisfed.org/fred2/>
- Gorry, A. [2013]: Minimum wages and youth unemployment. *European Economic Review*, 64., C., 57–75. o.
- Halmi Péter [2006]: Európa esélye: A Lisszaboni Stratégia. Az integrált strukturális reformok hatásai. *Magyar Tudomány*, 51. évf., 9. sz., 1057–1071. o.
- Hammarström, A. [1994]: Health consequences of youth unemployment – review from a gender perspective. *Social Science & Medicine*, Vol. 38., No. 5., 699–709. o.
- Handy, C. [1984]: *The Future of Work. A Guide of Changing Society*. Basil Blackwell Publisher Limited, Oxford.
- House of Lords [2014]: Youth unemployment in the EU: a scarred generation? *House of Lords Paper*, 164., 12th Report of Session 2013–14. Stationery Office, London.
- Hughes, D. – Borbély-Pecze, T. B. [2013]: Youth Unemployment: A Crisis in Our Midst – The role of lifelong guidance policies in addressing labour supply and demand. European Lifelong Guidance Policy Network Concept Note, No. 2.
- ILO [2015]: *Global employment trends for youth 2015: scaling up investments in decent jobs for youth*. International Labour Office, Geneva. Letölthető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_412015.pdf
- IMF [2014]: *Euro Area Policies: Selected Issues, July 2014*. International Monetary Fund, Washington, D.C.
- Jaimovich, N. – Siu, H. E. [2012]: The trend is the cycle: job polarization and jobless recoveries. NBER Working Paper, 18334., Cambridge, MA.
- Jha, P. S. [2002]: *A Jobless Future. Political Causes of Economic Crisis*. Rupa&Co, New Delhi.
- Kawaguchi, D. – Muraio, T. [2012]: Who bears the cost of the business cycle? Labor-market institutions and volatility of the youth unemployment rate. *IZA Journal of Labor Policy*, Vol. 1., No. 10., 1–22. o.
- Klaas, B. S. [2002]: Compensation in the jobless organization. *Human Resource Management Review*, Vol. 12., No. 1., 43–61. o.
- Korenman, S. – Neumark, D. [2000]: Cohort Crowding and Youth Labor Markets. A Cross-National Analysis. In: *Blanchflower, D. G. – Freeman, R. B.* [szerk.]: *Youth Employment and Joblessness in Advanced Countries*. University of Chicago Press, Chicago, 57–106. o.
- Korten, D. C. [2001]: *When Corporations Rule the World*. Kumarian Press, Bloomfield.
- Korten, D. C. [2009]: *Gyilkos vagy humánus gazdaság?* Kairosz Kiadó, Budapest.
- Krugman, P. [1994]: Europe Jobless, America Penniless? *Foreign Policy*, No. 95., 19–34. o.
- Lindbeck, A. – Snower, D. J. [2001]: Insiders versus Outsiders. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 15., No. 1., 165–188. o.

- Lucas, R. E. [1988]: On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, Vol. 22., No. 1., 3–42. o.
- Magas István [2011]: Világgazdasági folyamatok és pénzügyi liberalizáció 1970–2010. MTA Doktori Disszertáció, BCE Világgazdasági Tanszék, Budapest.
- Mankiw, N. G. [2011]: A közgazdaságtan alapjai. Osiris Kiadó, Budapest.
- Mankiw, N. G. – Romer, P. – Weil, D. N. [1992]: A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 107., No. 2., 407–437. o.
- Martus Bettina [2015]: Növekedjünk vagy foglalkoztassunk? – Az amerikai gazdasági növekedés problémája. *Pénzügyi Szemle*, 60. évf., 2. sz., 254–274. o.
- McArthur, J. W. – Sachs, D. J. [2002]: The Growth Competitiveness Index: Measuring Technological Advancement and the Stages of Development. Center for International Development at Harvard University. WEF Global Economic Forum. Global Competitiveness Report 2001–2002.
- Meadows, D. H. – Meadows, D. L. – Randers, J. – Behrens, W. W. [1972]: The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome’s Project on the Predicament of Mankind. Universe Books, New York.
- Mploy [2011]: Building Flexibility and Accountability Into Local Employment Services: Country Report for Denmark. OECD Local Economic and Employment Development [LEED] Working Papers, 2011/12., OECD Publishing. Letölthető: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg3mkt5n4tf-en>
- Neumark, D. – Salas, J. M. I. – Wascher, W. [2013]: Revisiting the Minimum Wage-Employment Debate: Throwing Out the Baby with the Bathwater? IZA Discussion Paper, No. 7166., Institute for the Study of Labor, Bonn.
- Nickell, S. – Nunziata, L. – Ochel, W. [2005]: Unemployment in the OECD Since the 1960s. What do We Know? *Economic Journal*, Vol. 115., No. 1., 1–27. o.
- OECD [2004]: Employment protection regulation and labour market performance. In: OECD Employment Outlook 2004. OECD Publishing, Paris. Letölthető: http://dx.doi.org/10.1787/empl_outlook-2004-en
- OECD [2013]: First Results from the Survey of Adult Skills. OECD Skills Outlook, 2013.
- OECD.Stat [2016]: OECD Statistics. Letöltve: 2016. 01. 20. Letölthető: <http://www.oecd.org/statistics/>
- O’Higgins, N. [1997]: The challenge of youth unemployment. *International Social Security Review*, Vol. 50., No. 4., 63–93. o.
- O’Reilly, J. – Eichhorst, W. – Gábor, A. – Hadjivassiliou, K. – Lain, D. – Leschke, J. – McGuinness, S. – Kureková, L. M. – Nazio, T. – Ortlieb, R. – Russell, H. – Villa, P. [2015]: Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe: Flexibility, Education, Migration, Family Legacies, and EU Policy. SAGE Open, 1–19. o.
- Peraltva-Alva, A. [2011]: Jobless Recoveries or Jobless Growth? National Economic Trends, Federal Reserve Bank of St. Louis.
- Radnóti Éva [2003]: A gazdaság működésének zavartalanságáról. Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ, Stratégiai Füzetek. Globalizáció, Európai Unió, gazdaságpolitika, Budapest, 163–178. o.
- Rajan, R. G. [2010]: Fault Lines. How hidden fractures still threaten the world economy. Princeton University Press, Princeton and Oxford.
- Ravallion, M. [1997]: Can high-inequality developing countries escape absolute poverty? *Policy Research Working Paper Series*, 1775., The World Bank.
- Rifkin, J. [1995]: The End of Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era. Putnam’s Book. New York.
- Rosenberg, J. M. [1966]: Automation, Manpower, and Education. Random House, New York.
- Sachs, A. – Smolny, W. [2014]: Youth unemployment in the OECD: The role of institutions. ZEW Discussion Papers, No. 14-080., Center for European Economic Research, Mannheim. Letöltve: 2014. 10. 30. Letölthető: <http://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp14080.pdf>

A munkahelyteremtés nélküli növekedés és az ifjúsági munkanélküliség kapcsolata

- Scarpetta, S. – Sonnet, A. – Manfredi, T. [2010]: Rising youth unemployment during the crisis: how to prevent negative long-term consequences on a generation? OECD social, employment and migration working papers, 6. Letöltve: 2015. 01. 28. Letölthető: <http://www.oecd.org/employment/youthforum/44986030.pdf>
- Schreft, S. L. – Singh, A. [2003]: A Closer Look at Jobless Recoveries. Federal Reserve Bank of Kansas City, *Economic Review*, Vol. 88., No. 2., 45–72. o.
- Schultze, C. L. [2004]: Offshoring, Import Competition, and the Jobless Recovery. The Brookings Institution Policy Brief, 136., Washington D. C.
- Shimer, R. [2012]: Wage Rigidities and Jobless Recoveries. *Journal of Monetary Economics*, Vol. 59., No. S., S65–S77. o.
- Solga, H. – Protsch, P. – Ebner, C. – Brzinsky-Fay, C. [2014]: The German vocational education and training system: Its institutional configuration, strengths, and challenges. WZB Discussion Paper, No. SP I. 2014-502., Leibniz Information Centre for Economics, Berlin.
- Solow, R. [1956]: A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70., No. 1., 65–94. o.
- Taleb, N. [2012]: A fekete hattyú. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Todaro, M. P. [1989]: Economic Development. Longman, London.
- Udvari Beáta – Urbánné Mező Júlia [2015]: Az ifjúsági munkanélküliség és a munkaerő-piaci rugalmasság összefüggései az Európai Unióban. *Külgazdaság*, 59. évf., 11–12. sz., 52–78. o.
- Verkerke, J. H. [2015]: Employment Regulation and Youth Employment: A Critical Perspective. *Harvard Journal of Law and Public Policy*, Vol. 38., No. 3., 803–816. o.
- Waxell, A. [2011]: Life Sciences and Human Capital: Jobless Growth on Specialised and Local Labour Markets? *Growth and Change*, Vol. 42., No. 3., 231–260. o.
- Wolbers, M. H. J. [2007]: Patterns of Labour Market Entry. A Comparative Perspective on School-to-Work Transitions in 11 European Countries. *Acta Sociologica*, Vol. 50., No. 3., 189–210. o.